

VERSLAG INFORMATEUR

Verkenning mogelijke coalities in Nieuwegein en bijbehorende inhoudelijke thema's.

Met dit verslag rond ik mijn verkenningsronde af, die is gestart bij het duidingsdebat op 21 maart jl. De fractie van GroenLinks heeft mij toen verzocht de rol van informateur op mij te nemen en te onderzoeken welke coalities mogelijk zouden zijn en welke thema's de komende vier jaar de aandacht vragen van het Nieuwegeinse bestuur. De gemeenteraad heeft deze voordracht gesteund en vervolgens ben ik aan de slag gegaan.

Nadat GroenLinks eerst zelf kennismakingsgesprekken met de andere fracties heeft gehouden, heb ik in de daaropvolgende week, op 29 en 30 maart en op 1 april, verkennende gesprekken gehouden met vertegenwoordigers van de in de raad gekozen politieke partijen.¹ Deze gesprekken voerde ik op basis van een schriftelijke reactie die de partijen mij vooraf hadden gestuurd over 1) de thema's waarover zij vinden dat het coalitieakkoord afspraken moet bevatten, 2) de coalitie(s) die hun voorkeur hebben en 3) de mogelijke invulling van samen doen en samenwerken. In de gesprekken zijn we nader op deze thema's ingegaan en ik heb de fracties om toelichting en duiding gevraagd.

Van alle gesprekken is een verslag gemaakt, dat door de aanwezigen bij het gesprek is geaccordeerd. Sommige fracties hebben nog aanvullingen en aanscherpingen van de tekst voorgesteld, die doorgaans zijn overgenomen. De schriftelijke reacties en de gespreksverslagen heb ik gebruikt als onderbouwing voor dit verslag over de verkenningsronde en het advies dat daaruit voortkomt.

Bij de organisatie en verslaglegging van de gesprekken ben ik vanuit de ambtelijke organisatie ondersteund door Marloes Klooster-Steinmeijer en Frank Roodenburg, die ik daarvoor graag wil bedanken. Maar vooral bedank ik alle gesprekspartners van de verschillende fracties voor de openheid en prettige sfeer waarin deze gesprekken hebben plaatsgevonden. Ik hoop dat mijn advies een goede basis biedt om aan het vervolg van de formatie van een nieuwe coalitie te gaan beginnen.

Harmen Binnema

Utrecht, 4 april 2022

¹ Met Ieders Belang heeft geen gesprek plaatsgevonden, i.v.m. uitval door ziekte van de fractievoorzitter.

Achtergrond

Op 16 maart jl. gingen ongeveer 22.000 kiesgerechtigde inwoners van Nieuwegein naar de stembus voor de gemeenteraadsverkiezingen. De opkomst kwam daarmee uit op 42,5% en dat is voor Nieuwegein de laagste opkomst ooit. Het was ruim onder het gemiddelde in de provincie Utrecht en ook ruim onder het landelijk gemiddelde. De afgelopen jaren leek de daling van de opkomst juist gestopt: in 2002 en 2006 was het beide keren bijna 52%, in 2010, 2014 en 2018 rond de 48%. Op de verkiezingsavond spraken alle partijen hun zorgen uit over deze lage opkomst.

Met een verschil van zo'n 160 stemmen werd GroenLinks de grootste partij; zij ging van drie naar zes zetels. In zetelaantal stond GroenLinks daarmee gelijk met de VVD, die één zetel verloor vergeleken met vier jaar geleden. Andere winnaars van deze verkiezingen waren de PvdA (van drie naar vier zetels), VSP (ook van drie naar vier) en Lokale Vernieuwing (van twee naar drie). De Unie van Nieuwegein kwam met één zetel nieuw in de raad. D66 (drie zetels), CDA (drie zetels), Stadspartij Núwegein (één zetel) en Ieders Belang (één zetel) bleven gelijk, de ChristenUnie verloor één van de twee zetels.

Behalve de winst van GroenLinks gaat het over het algemeen dus over kleine verschuivingen (een zetel erbij, een zetel eraf). Daarnaast is het aantal partijen in de raad (elf) gelijk aan dat bij de verkiezingen in 2018. De ook landelijk vertegenwoordigde partijen (GroenLinks, VVD, PvdA, D66, CDA, CU) hebben gezamenlijk 23 zetels, de alleen lokaal vertegenwoordigde partijen (VSP, Lokale Vernieuwing, De Unie, Ieders Belang, Stadspartij Núwegein) samen tien zetels.

Belangrijke thema's voor de komende vier jaar

Met alle partijen heb ik gesproken over thema's die belangrijk zijn in de komende bestuursperiode en die naar hun mening in elk geval een plek moeten krijgen in het coalitieakkoord. De thema's die in het overzicht hieronder zijn opgenomen met een korte toelichting zijn door alle of door bijna alle partijen benoemd. Het ligt zeer voor de hand dat over deze thema's afspraken worden gemaakt door de toekomstige coalitie – het is uiteraard aan die partijen of dit afspraken op hoofdlijnen of in detail zullen zijn.

Daarnaast zijn er nog verschillende thema's die door enkele partijen naar voren zijn gebracht, bijvoorbeeld omdat die in hun verkiezingsprogramma's een prominente plek hadden. Deze heb ik niet in dit overzicht opgenomen, maar zij zijn wel in de schriftelijke reacties opgenomen en ook vermeld in de gespreksverslagen. Dat betekent dat deze thema's beschikbaar zullen zijn voor de onderhandelende partijen – en ik ga er ook vanuit dat deze partijen zelf niet zullen nalaten deze overige thema's naar voren te brengen.

1. Wonen

Bij wonen gaat het met name om de kwaliteit van de te bouwen woningen, de verhouding sociale woningbouw, woningen voor de middeninkomens (koop/huur) en woningen in het hogere segment en de doorstroming. Dit gaat voor de meeste partijen voor op de aantallen woningen (kwantiteit). Verder zijn aspecten als leefbaarheid en gezondheid genoemd bij de keuze waar wel of niet te bouwen en de keuze voor het soort woningen.

2. Klimaat/energietransitie

Alle partijen geven aan dat klimaat en de energietransitie tot de grote uitdagingen voor de komende tijd behoren. Het gesprek zal gaan over de manier waarop de doelstellingen gehaald moeten worden (bijvoorbeeld de afweging windenergie, zonne-energie en andere vormen van duurzame energie) en het tempo van de transitie. Vaak is ook genoemd dat het halen van klimaatdoelen wel voor iedereen betaalbaar moet zijn.

3. Gemeenschap/inclusieve stad

In vrijwel alle gesprekken is aan de orde gekomen dat er behoefte is aan meer community building, stimuleren van de onderlinge ontmoeting, een inclusieve stad willen zijn waarin iedereen mee kan doen. Soms is dit ook genoemd in relatie tot de lage verkiezingsopkomst, maar meestal ging het breder om een andere opstelling/houding van de lokale politiek: meer naar buiten gericht, mensen opzoeken en betrekken, vergroten van participatie.

4. Bereikbaarheid/mobiliteit

Onder deze paraplu vallen verschillende thema's. De maximumsnelheid op doorgaande wegen en wijkwegen, ruimte voor fiets en voetganger, versterken openbaar vervoer en het bevorderen van een gezonde stad. Ook bereikbaarheid als factor die het aantrekkelijk maakt om in Nieuwegein te wonen en te werken.

5. Duurzaamheid/groen

Ook in relatie tot het thema wonen: is er in de buurt van woningen nog voldoende groen (bomen, veldjes, parkjes en perkjes), maar ook groen om te recreëren in en dichtbij de stad. Daarnaast groen als bijdrage aan het tegengaan van klimaatverandering en biodiversiteit.

6. Kansen(on)gelijkheid

Onder dit thema vallen onder meer de vroegtijdige signalering en aanpak van schulden en armoede. Welke regelingen zijn er al en welke zouden wellicht nog aanvullend nodig zijn om iedereen meer gelijke kansen te geven om mee te doen (werk, cultuur, sport). Bij dit thema is ook het tegengaan van een tweedeling in de stad verschillende keren genoemd.

7. Jeugdzorg, sociaal domein

Dit thema kwam wat minder prominent naar voren. De belangrijkste insteek hier is hoe nog meer nadruk kan worden gelegd op preventie. Daarnaast de vraag hoe de regie van de gemeente in het sociaal domein kan worden versterkt en een eigen aanpak in Nieuwegein mogelijk blijft, ook als veel regionaal is georganiseerd.

8. Financieel perspectief

Dit is niet zozeer een inhoudelijk thema, maar meer een belangrijke randvoorwaarde die door verschillende partijen is genoemd. Beleidskeuzes moeten goed financieel onderbouwd zijn, een volwaardige financiële paragraaf in het coalitieakkoord. Welke ruimte is er om te investeren en ook de langere termijn: hoe laten we de financiën in goede conditie achter na vier jaar en leggen we de lasten niet bij volgende colleges/raden.

In de gesprekken viel het mij op dat er weliswaar op een aantal thema's verschillen van inzicht zijn, maar dat die overbrugbaar lijken. Er is behoorlijke overeenstemming over wat de relevante thema's voor de komende vier jaar zijn. De discussie ging in veel gesprekken dan ook met name over het "hoe". Welke rol is er voor de overheid en waar leg je het meer bij de samenleving of bij de markt? Hoe ambitieus formuleer je de doelstellingen en in welk tempo wil je de doelstellingen halen?

Belangrijk voor het vervolg van de coalitievorming is dat alle partijen hebben aangegeven dat er wat hen betreft vrijwel geen "breekpunten" vooraf zijn, of zoals de meeste partijen het zelf liever formuleren: onderwerpen die "niet bespreekbaar" zijn. Bovendien is door verschillende partijen expliciet aangegeven dat zij het ook niet wenselijk vinden in een coalitieakkoord vast te leggen dat bepaalde onderwerpen de komende vier jaar niet bespreekbaar zijn. Dit biedt in mijn ogen volop ruimte voor een goed gesprek over de voor Nieuwegein belangrijke thema's, zowel in het opstellen van een coalitieakkoord als in het politieke debat van college en raad de komende vier jaar.

Mogelijke coalities

In alle gesprekken is door partijen aangegeven welke coalities hun voorkeur hebben. Voor de meeste partijen gaat dit om coalities waar zij zelf ook deel van uitmaken, maar enkele partijen hebben ook laten weten nu geen rol voor zichzelf weggelegd te zien in een coalitie. Het gaat hierbij om Stadspartij Nieuwegein en De Unie. Zij hebben wel uitgesproken waar hun voorkeuren liggen voor de samenstelling van de coalitie. De ChristenUnie ziet in principe ook geen rol, behalve in een variant van een minderheidscoalitie.

In de schriftelijke reacties en de gesprekken zijn wat mij betreft de volgende lijnen te ontdekken:

1. Het wordt door iedereen logisch gevonden dat de grootste partij, GroenLinks, deel gaat uitmaken van de coalitie. Als aanvullende reden wordt door een aantal partijen genoemd dat GroenLinks bovendien de grootste winnaar is van deze verkiezingen. Voor vrijwel iedereen ligt daarnaast deelname van de VVD voor de hand, als ervaren bestuurspartij, in zetelaantal even groot als GroenLinks. Deze partijen zouden de kern moeten zijn van de nieuwe coalitie.
2. De meeste partijen geven de voorkeur aan een meerderheidscoalitie, maar een minderheidscoalitie wordt niet uitgesloten. De meest gehoorde reden voor een minderheidscoalitie is dat dit als vanzelf meer gesprek en samenwerking tussen coalitie en oppositie (en tussen raad en college) tot stand brengt. Hier staat tegenover dat dit een voor Nieuwegein nieuwe en onbekende situatie is, die wel vraagt om een college met een stevige basis en wethouders die dit aandurven én aankunnen.
3. Bij de voorstanders van een meerderheidscoalitie is ook te horen dat een nieuwe coalitie een iets ruimere meerderheid zou moeten hebben dan de coalitie van 2018-2022. Dat geeft meer zekerheid en maakt de coalitie minder kwetsbaar voor de afwezigheid of ziekte van raadsleden uit de coalitiepartijen.
4. Als wordt gekoerst op een meerderheidscoalitie, dan geven partijen aan dat in die coalitie niet meer partijen moeten zitten dan nodig is voor een meerderheid. Uitgaande van deelname van GroenLinks en VVD (12 zetels) betekent dit dat er in totaal vier partijen nodig zouden zijn om die meerderheid te vormen, in een

range van 17 tot en met 20 zetels. (Ter vergelijking: in 2018 hadden de twee grootste partijen samen 11 zetels en waren er verder geen partijen met meer dan drie zetels).

5. Naast GroenLinks en de VVD wordt de PvdA door veel partijen genoemd als coalitiepartner, vanwege de programmatische aansluiting en de winst van één zetel.
6. Voor de vierde partij in de coalitie zijn verschillende opties genoemd, waarbij zich geen duidelijke voorkeur aftekende. Ten eerste is genoemd dat de lokale partijen samen tien zetels hebben gehaald en dat zou zich dan kunnen vertalen in deelname van Lokale Vernieuwing of de VSP, waarbij er meer steun lijkt voor Lokale Vernieuwing. Ten tweede is deelname van CDA of D66 genoemd, om zo tot een brede middencoalitie te komen.
7. In vrijwel alle gesprekken is het gegaan over het aantal wethouders. De meeste partijen vinden dat het mogelijk moet zijn de taken uit te voeren met vier wethouders, zoals dat voor 2018 ook gebeurde. Tegelijk zien verschillende partijen dat de opgaven voor Nieuwegein groot zijn, zowel in de stad als in regionaal verband, wat kan pleiten voor een vijfde wethouder.
8. Vrijwel alle partijen benadrukken dat, los van de vraag of het er vier of vijf zijn, de wethouders over bestuurlijke kwaliteiten moeten beschikken die passen bij de complexiteit van de dossiers en de omvang van de gemeente Nieuwegein. Dit wordt als duidelijke opdracht meegegeven aan de onderhandelende partijen. Een aantal partijen heeft hierbij hun twijfels geuit of sommige wethouderskandidaten aan dit profiel voldoen.

Advies voor vervolg

In mijn advies baseer ik mij op de aspecten programma, getalsmatige verhouding en personen (PGP) die ik bij het duidingsdebat op 21 maart jl. heb genoemd:

- *Programma.* Zoals ook weergegeven in het overzicht van de relevante thema's eerder in dit verslag, zijn er veel onderwerpen die breed in de raad als belangrijke opgaven voor de komende vier jaar worden gezien. Bovendien zijn er voldoende inhoudelijke overeenkomsten tussen partijen te vinden om gesprekken over een coalitieakkoord zinvol en kansrijk te laten zijn.
- *Getalsmatige verhoudingen.* Hierbij ben ik uitgegaan van een meerderheidscoalitie, in lijn met de voorkeur die GroenLinks heeft uitgesproken toen ik als informateur werd aangezocht. Bovendien ga ik uit van een coalitie die niet meer partijen bevat dan nodig voor een meerderheid en zoek ik naar een coalitie die recht doet aan de verkiezingsuitslag en de nieuwe samenstelling van de raad.
- *Personen.* Bij de partijen die voor deelname aan een coalitie in aanmerking (wensen te) komen, heb ik geconstateerd dat de onderlinge verhoudingen doorgaans goed zijn en dat hierin geen belemmering voor samenwerking ligt. Meer in het algemeen constateer ik dat de sfeer in de gemeenteraad positiever is dan een aantal jaren geleden. Wel zijn twijfels uitgesproken over sommige wethouderskandidaten, die in het vervolg van de formatie besproken moeten worden.

Alles afwegend kom ik tot het advies dat **GroenLinks, VVD, PvdA** en **Lokale Vernieuwing** met elkaar de volgende fase ingaan om te kijken of zij kunnen komen tot een coalitie met bijbehorend coalitieakkoord. In mijn ogen zijn er voldoende inhoudelijke raakvlakken tussen deze partijen en zijn de verschillen overbrugbaar die er tussen hen zijn op een aantal thema's. Het is een mogelijke coalitie die bestaat uit de twee grootste partijen, waaronder de grootste winnaar van de verkiezingen en twee andere partijen die ook zijn gegroeid sinds de vorige verkiezingen. Het gaat om vier partijen die samen 19 zetels hebben in de gemeenteraad, zowel landelijke als lokale partijen.

Tot slot wil ik de partijen die straks de fase van het formeren van een coalitie ingaan, adviseren om dit proces open en transparant vorm te geven en te zoeken naar geschikte manieren om de gehele raad en vooral ook de Nieuwegeinse samenleving hierbij te betrekken. Dat zou wat mij betreft ook uitmonden in een coalitieakkoord waarin duidelijke afspraken staan over de grote opgaven voor de komende vier jaar (de belofte aan de stad), maar ook voldoende ruimte is om het denken niet stop te zetten, maar volop het inhoudelijke gesprek met elkaar te blijven voeren.